Lev Detela

Dunajska razstava Gasparijevih razglednic z božičnimi in drugimi motivi

V dunajskem slovenskem kulturnem centru Korotan so na začetku decembra odprli razstavo slovenskih razglednic. Vse je oblikoval Maksim Gaspari, samosvoj slovenski umetnik, ki je živel med letoma 1883 in 1980. Čeprav je bil po drugi svetovni vojni kot ustvarjalec tudi iz političnih ozirov skorajda pozabljen, so njegove prisrčne razglednice, na katerih je upodobil božične, novoletne, trikraljevske, velikonočne in druge slovenske ljudske običaje živele še naprej v slovenskem narodu in razveseljevale njegovo narodno počutje in ponos.

Danes marsikomu ni več znano, da po letu 1945 v Sloveniji oziroma Jugoslaviji ni bilo mogoče kupiti razglednic oziroma voščilnic z božičnimi motivi. Veliko izjemo so predstavljala v tem oziru Gasparijeve voščilnice, na katerih je umetnik božično praznovanje in božične običajne povezal s slovenskimi narodnimi šegami in navadami, kar je bilo, kot izgleda, sprejemljivo za tedanjo komunistično oblast, ki je te in take Gasparijeve praznične voščilnice v glavnem tolerirala.

Na Gasparijevih razglednicah so upodobljeni kmečki ljudje, ki v slovenski zavesti predstavljajo in tvorijo jedro in izvor slovenskega naroda, njegove korenine in njegove prvotne zgodovinske razsežnosti pred industrializacijo in zmaterializacijo dežele in njene družbe.

Na božičnih razglednicah, ki so še do 20. januarja 2004 na ogled na Dunaju, se srečamo s svečanim, skrivnostno polnim časom okoli svetega večera, novega leta in svetih treh kraljev. Na slikarjevih "Jaslicah" iz leta 1929 je upodobljen hlevček z Jezuščkom, Marijo in pastirčki, toda Gasparijeva Marija je slovenska kmečka žena, ljubeča mati v slovenski narodni noši, ki dviguje v belo haljico oblečeno dete iz zibelke, poslikane s slovenskimi ljudskimi motivi. Pastirčki pri teh jaslicah so slovenski fantki s polhovkami na glavi, pastirice deklice v modrih rutah, ena drži na glavi košaro z zrelimi rdečimi jabolki, da začutiš, kako ta širijo svoj prijetni duh po skromnem prostoru z ljudmi in domačimi živalmi. Celo oba angelčka, ob repatici, nad celotnim dogajanjem, spominjata na dva slovenska kodroglavčka, le, da so jima zrasle perutnice in lahko letita po zraku. Celotni motiv je podokvirjen z živahno ljudsko ornamentaliko, prepleteno s pisanimi cvetličnimi motivi in devetimi lectovimi srci, ki pa spominjajo tudi na plodove ali cvetove. Ti motivi so pravzaprav sestavni deli ljubeznivega prazničnega in lepo obrobljenega belega prtička pod jaslicami s slovenskim narodnim motivom, ki je dodatno na robovih okrašen s temnorjavimi kroglicami, ki bi lahko bile sestavni deli rožnega venca. Tik pod zibelko z Jezusom so na prtičku z močno rdečo barvo zarisane praznično-opozorilne črke IHS, v sredi H-JA oblikovane v načinu svetega križa.

Pod eno od drugih božičnih razglednic so narisani trije križi, v hlevu pa je pred Jezuščkom na stelji in Marijo zbrana številna slovenska kmečka družina najmanj treh generacij. Na notranji strani razglednice je natisnjena naša stara božična koledница: "*Tam u štalci / na ni škalci / ena svetla luč gori. / Tam Marija / si povija / lepo dete Jezusa.*"

Vse slike so vzete iz knjige "Maksim Gaspari - Bogastvo razglednic", Mladinska knjiga, Ljubljana, 2000

Posebno zanimive so Gasparijeve upodobitve svetih treh kraljev, ki jih umetnik vedno znova naslika tudi kot mlade, v slovenske noše oblečene kolednike sredi zasnežene zimske pokrajine z znamenjem, pokritim s snegom in ledenimi svečami. Tudi na tej razglednici z "gorenjskim motivom" se srečamo s kolednico: "*Poglejte, glejte, kaj je tam, / tri sveti krali grejo h nam!*"

Gaspari je posebno rad slikal velikonočne običaje, krasne slovenske gorenjske ali dolenjske butarice, raglje in veselo razigrane fante, ki raznašajo blagoslovljeni ogenj po domovih. Na drugih razglednicah vidimo barvanje pirhov, blagoslavljanje jedi, velikonočno procesijo z banderi ob pokanju možnarjev. V nekem smislu je bil Gaspari velik idilik. Z zanosno vnemo je na primer naslikal družinsko idilo po blagoslovu, ko kmečka družina zbrano in svečano uživa blagoslovljene jedi.

Dunajska razstava predstavlja s pomočjo gradiva, ki ga je desetletja zbiral Marjan Marinšek iz Velenja, celotni Gasparijev razvojni lok od umetnikovih začetkov pred prvo svetovno vojno v avstro-ogrski monarhiji. Na nekaterih prvih razglednicah se srečamo s častitljivim starim cesarjem Francem Jožefom, a tudi z zadnjim cesarjem Karlom I. in njegovo ženo Cito. Gaspari je upodobil na posebni razglednici celo zadnjega prestolonaslednika, kot piše, cesarjeviča Franca Jožefa Otona, še danes živečega cesarjevega najstarejšega sina Otona Habsburškega. Veliko razglednic izvira iz prve svetovne vojne, ko je Gaspari, po očetu Italijan, ki mu zato ni bilo potrebno oditi v avstrijsko vojsko, pridno slikal razglednice za slovenske vojake po vseh bojiščih, od Srbije ali Rusije do Posočja. Slovenski vojaki so te razglednice, polne tožb in hrepenenja po domačih krajih, oblikovane s slovenskimi narodnimi motivi, a tudi s spominom na slavo različnih avstrijskih vojskovodij, na primer feldmaršala Radeckega, pošiljali spet nazaj v domače kraje, k svojim družinam, materam in očetom, sestram in bratom, ženam ali ljubicam.

Marinšek je zbral več sto razglednic, tudi takih, ki opevajo kmečko delo, kmečke praznike, šege in navade, letne čase in s temi povezane različne postoritve. Včasih Gaspari alegorično črpa iz slovenske ljudske zakladnice, ko pripoveduje o "lepi Vidi" ali "mladi Bredi". Pisana panorama Gasparijevih ljudskih motivov, deklet z gorenjskimi nageljni, korenjaških mož z brkami, godcev s harmoniko, plesočih parov, cerkvic in kapelic, je sicer več ali manj preteklost, vendar tudi po Gasparijevi zaslugi ostaja kot zgodovinski spomin o slovenski dediščini zapisana v naših srcih.

Na Dunaju je razstava Gasparijevih razglednic naredila močan vtis tudi na avstrijske obiskovalce in na same Dunajčane, ki so ob pogledu na motive iz Avstro-Ogrske in iz prve svetovne vojne doživeli te podobe tudi kot del svojega zgodovinskega spomina in kot povezavo s slovenskimi ljudskimi koreninami, ki so se stoletja sooblikovale v povezavi z drugimi staroavstrijskimi narodi. Pričujočo razstavo nameravajo zato prikazati širši javnosti tudi v avstrijskem etnografskem muzeju na gradu Kittsee.

Vesel Božič in srečno Novo leto!

Prisrčen otvoritveni večer v domu Korotan je popestril z izbranimi slovenskimi božičnimi in drugimi pesmimi trio Moj dom iz Velenja z odličnima pevkama Kristino Šuster in Tanjo Meža, ki ju je na citrah spremljal zbiratelj Gasparijevih razglednic Marjan Marinšek.

MLADIKA

št. 10
december 2003
€ 3,00

ISSN 1124 - 657X • Poštnina plačana v gotovini - december 2003 • Spedizione in a.p. art. 2 comma 20/c legge 662/96 Filiale di Trieste - dicembre 2003

